

Motion till riksdagen 2024/25:459

av Isak From (S)

Vårtbjörkssatsning

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vårtbjörkens alla värden och ekonomiska potential och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Framtida klimatförändringar kan påverka alla trädets växtförhållanden. Uppvärmning kan leda till ökade angrepp av skadegörare och sjukdomar, vilket borgar för behovet av större mängd löv på lämpliga marker.

Sverige har två björkarter, vårtbjörk och glasbjörk. Fjällbjörken räknas oftast som en underart till glasbjörk. Björken (båda arterna) är det tredje vanligaste trädslaget efter tall och gran med 12,5 procent av virkesförrådet i hela landet.

Vårtbjörken (*Betula pendula*) är ett av de vanligaste träden i Sverige och i övriga Norden, och den har en viktig roll både ekologiskt, klimatanpassade men har också en potential att öka det ekonomiska värdet från skogen. Vårtbjörk är väl anpassad till de nordiska klimatet, särskilt i boreala och tempererade zoner. Den tål kalla vintrar och är snabbväxande, vilket gör den lämplig för att fylla öppna ytor, t.ex. efter avverkning eller skogsbränder.

Vårtbjörk kan spela en viktig roll i att upprätthålla biologisk mångfald, eftersom den är värdväxt för ett stort antal insekter, svampar och lavar. Den bidrar till ekosystemet genom att stabilisera jord, främja markbildning och skapa livsmiljöer för en rad olika arter.

Den trivs i en rad olika jordtyper, från sandiga till leriga jordar, och kan växa på både torra och fuktiga marker. Den är dock ofta konkurrenssvag på näringsrika marker där andra arter kan dominera.

Vårtbjörk kan användas för att producera sågtimmer, massaved och faner. Den har också blivit populär för möbeltillverkning och inredning tack vare sin ljusa och fina trästruktur.

Trä från vårtbjörk är också en viktig resurs för bioenergi. Det höga energiinnehållet gör den till ett attraktivt alternativ för ved och pelletstillverkning.

Efterfrågan på björkprodukter varierar, men det finns en stabil efterfrågan på högkvalitativt björkvirke inom möbel- och inredningsindustrin.

Trots att en stor mängd projekt har genomförts för att stimulera lövvirkesanvändningen har lövträets andel i träteknisk industri minskat drastiskt de senaste 30 åren.

Björken har goda styrkeegenskaper med betydligt högre värden än hos gran och furu. Massiv björk används i möbelindustrin, mycket på grund av den höga böjhållfastheten.

Den goda hållfastheten kan också utnyttjas i balkar för konstruktionsändamål där olika träslag läggs i lager med björk i ytskikten. Där det krävs rakfibrigt virke, till exempel till tumstockar, är glasbjörk att föredra framför vårtbjörk.

Fyra sågverk som utnyttjar björk i större omfattning. Den sammanlagda förbrukningen av björkvirke i landet uppgick 2022 till knappt 8 miljoner m³fub (varav 2,8 milj. importerar), men endast 60 000 m³fub sågas i de fyra björksågverken. Huvuddelen används i massabruken eller som husbehovsved.

Betalningen till skogsägare har legat på en stabil nivå men har av det storskaliga industriskogsbruket tidigare inte varit tillräcklig för att motivera produktionen av grovt och rakt björktimmer.

Björken har dock dålig beständighet, det vill säga ruttnar lättare än gran och furu. Beständigheten skulle kunna ökas med acetylering eller värmebehandling.

Efterfrågan på grova, raka träd skulle kunna öka om björk skulle användas i byggprodukter i större utsträckning, till exempel i korslimmat trä och massivträ. Idag används björk i princip inte alls i byggprodukter i Sverige, däremot i Norge.

Traditionellt har rak och kvistren björk använts för plywoodframställning, där träslagets styrka ger stora fördelar. I Sverige förekommer ingen fanertillverkning idag, däremot i ganska stor omfattning i Baltikum, Finland och Ryssland.

Björkvirket kan drabbas av skador vid fällning och tillredning. Vid lagring kan ändytorna torka ut snabbt och orsaka färgförändringar (bränd ved). Rödkärna är en färgförändring i centrum av stocken som utvecklas i en del björkar.

Vårtbjörken har en stark potential för fortsatt plantering och förädling i Sverige och Norden tack vare dess ekologiska anpassning och ekonomiska värde. Dock finns det utmaningar i form av klimatförändringar och konkurrens från andra träarter som behöver hanteras genom strategiskt skogsbruk och fortsatt forskning och förädling.

Klonal förökning och selektion av specifika vårtbjörkkloner är en metod som används för att säkerställa enhetliga och högkvalitativa plantor för skogsplantering.

Det har bedrivits förädlingsarbete i syfte att förbättra tillväxten, formen och virkeskvaliteten hos vårtbjörk. Målet är att producera stammar med bättre form och mindre kvistighet, vilket är viktigt för sågtimmer och fanerproduktion.

Det finns starka skäl för åtgärder som syftar till att anpassa skogsbruket till ett förändrat klimat, där lövträd som vårtbjörk ofta betraktas som viktiga för att öka skogens motståndskraft. Enskilda skogsägare i Sverige har idag inte tillgång till ekonomiskt stöd eller kunskapsstöd för att plantera och sköta vårtbjörk.

Det har tidigare funnits stöd genom Landsbygdsprogrammet (som förvaltas av Jordbruksverket) till skogsägare för att främja hållbart skogsbruk, inklusive plantering av lövträd som vårtbjörk, om det finns kvar och i vilken omfattning är dock något oklart.

De stöd som finns behöver ses över och göras funktionella och användarvänliga.

Stöd bör utformas för att främja vidareförädling, hållbart skogsbruk, klimatanpassning och biologisk mångfald, och göras tillgängliga. Skogsstyrelsen och andra aktörer bör ges i uppdrag att främja rådgivning i syfte att öka andelen förädlad vårtbjörk som är anpassad till deras specifika förutsättningar och behov.

Isak From (S)